

ПОНЯТТЯ «НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА» У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

THE "NATIONAL SECURITY" CONCEPT IN THE SYSTEM OF PUBLIC ADMINISTRATION

У статті зазначено, що в процесі суспільних трансформацій, відбувається перехід від системи державного управління, де основним керівним суб'єктом розвитку і регулювальником суспільних відносин була держава, до системи публічного управління, при якому органи публічної влади, громадянське суспільство та приватні організації можуть діяти на рівноправних конкурентних принципах з владними інституціями. При цьому, подібні трансформації спостерігаються і в безпекових питаннях, де за часів Радянського Союзу та в перші роки незалежності використовувалося поняття «державна безпека» і наголос робився на захисті державних інтересів за допомогою інститутів державної влади. Зараз на перше місце виходить явище «національна безпека», яке концентрується на захисті людини і суспільства, забезпечення безпечних умов життєдіяльності і добробуту громадян. Через це поняття «національна безпека» стало більш ширшим за поняття «державна безпека». Також, в статті проаналізовано визначення «національна безпека», яке давалося різними Законами України. Зокрема зазначено, що в Законі України «Про національну безпеку України» від 2018 року пропонується більш лаконічне визначення національної безпеки, ніж воно подано в Законі України «Про основи національної безпеки України», який було прийнято в 2003 році. Також, в Законі України від 2018 року наводиться визначення національних інтересів України, які є необхідним об'єктом захищеності від реальних та потенційних загроз. Це говорить про більш глибоке розуміння підходів до забезпечення національної безпеки на сучасному етапі. У висновках говориться про те, що трансформації, що відбуваються в державі, зокрема у питаннях національної безпеки, на перше місце висувають інтереси людини і громадянина. Ситуація, коли поняття «національна безпека» стає більш широким за поняття «державна безпека» цілком відповідає принципу публічного управління. При цьому, в сучасних умовах розвитку на зміну державному управлінню приходять публічне управління, де інтереси людини, громадянина і суспільства є найвищою цінністю.

Ключові слова: національна безпека, державна безпека, національні інтереси, публічне управління, суспільні трансформації.

The article notes that in the process of social transformation, there is a transition from public administration, where the main governing body of development and regulator of public relations was the state, to a system of public administration in which public authorities, civil society and private organizations can act on equal competition principles with government institutions. At the same time, similar transformations are observed in security issues, where during the Soviet Union and in the first years of independence the concept of "state security" was used and the emphasis was on protecting state interests through the institutions of state power. Now the phenomenon of "national security" comes to the fore, which focuses on the human and society protection, ensuring safe living conditions and well-being of citizens. As a result, the concept of "national security" has become broader than the concept of "state security". Also, the article analyzes the definition of "national security", which was given by various laws of Ukraine. In particular, it is noted that the Law of Ukraine "On National Security of Ukraine" of 2018 proposes a more concise definition of national security than it is given in the Law of Ukraine "On Fundamentals of National Security of Ukraine", which was adopted in 2003. Also, the Law of Ukraine of 2018 defines the national interests of Ukraine, which are a necessary object of protection from real and potential threats. This suggests new approaches to understanding national security at the present stage. The conclusions say that the transformations taking place in the state, in particular in matters of national security, put the interests of man and citizen first. The situation when the concept of "national security" becomes broader than the concept of "state security" is fully consistent with the principle of public administration. At the same time, in modern conditions of development, public administration is replaced by public administration, where the interests of man, citizen and society are the highest value.

Key words: national security, state security, national interests, public administration, social transformations.

УДК 351:327
DOI <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2022.28.36>

Таран Є.І.

к. політ. наук, доцент,
доцент кафедри глобальної та національної безпеки
Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді. В українському суспільстві відбуваються процеси трансформації, які ведуть до демократизації та впровадження нових цінностей у діяльність органів влади, зокрема, в систему державного управління, яке знаходиться у процесі трансформації в публічне управління.

Якщо в концепції державного управління держава виступає головним керівним суб'єктом розвитку і регулювальником суспільних відносин, то за системи публічного управління мають прояв європейські демократичні

підходи, до яких відносяться органи публічної влади, громадянське суспільство та приватні організації. Ці недержавні організації за системи публічного управління мають можливість діяти на рівноправних конкурентних принципах з владними інституціями.

Подібні трансформації спостерігаються і у безпекових поняттях. За часів Радянського Союзу та в перші дні незалежності України використовувалося поняття «державна безпека». Тут наголос робився на захисті державних інтересів за допомогою інститутів державної влади.

По мірі розвитку національних цінностей, необхідністю захисту інтересів людини і суспільства, забезпечення безпечних умов життєдіяльності і добробуту громадян, на преш місце стало виходити поняття «національна безпека» замість «державна безпека».

За такої ситуації, визначення місця національна безпеки в системі публічного управління потребує більш глобального осмислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах суспільних трансформацій питання дослідження публічного управління почала приділятися значна увага серед вітчизняних дослідників. Серед них можна виділити Л. Гонюкову, В. Козакова, В. Голуб, О. Оболенського, С. Телешуна та інших. Питаннями національної безпеки присвячені роботи В. Горбуліна, Г. Ситника, Р. Марутянтощо.

Разом з тим, в Україні відсутні ґрунтовні дослідження які б розкривали питання формування національної безпеки та її місця в системі публічного управління.

Метою статті є здійснення аналізу поняття «національна безпека» та визначення її місця в системі публічного управління.

Виклад основного матеріалу. Оскільки категорія «безпека» має міждисциплінарне значення, то в залежності від галузі дослідження різні науковці трактують його з більш наближеного до них предмету вивчення. Незважаючи на це, більшість дослідників вважає, що категорія «безпека» дуже тісно пов'язана з суспільною сутністю і цінністю людини. Не даремно, вона є однією з базових потреб і без забезпечення якої людина не може існувати.

Більшість словників визначають поняття «безпека» як стан впевненості, спокою, відсутність загрози тощо. Академічне видання «Словника української мови в 11 томах» термін «безпека» визначає як «Стан, коли кому-чому-небудь ніщо не загрожує» [7].

Держава, через органи законодавчої, виконавчої і судової влади здійснює забезпечення безпеки громадян. Також, держава здійснює правовий і соціальний захист громадян, громадських організацій та інших об'єднань громадян.

Проте, разом з суспільством і громадянами держава також має потребу у забезпеченні безпеки. Через це, держава виступає не лише суб'єктом забезпечення безпеки, але й є її об'єктом.

Участь у забезпеченні безпеки держави можуть брати як сама держава, в особі її органів, так і громадяни та громадські організації. Але, незважаючи на це, відповідно до законодавства України, основна роль у забезпеченні безпеки відводиться державі. При цьому, «дер-

жавна безпека» більше трактувалося як забезпечення безпеки країни в цілому. Проте відсутніми були згадки про безпеку особистості.

Така орієнтація на державу була притаманна державному управлінню, яке характеризувалося управлінням державними справами, централізацією ресурсів та служінню загальнодержавним інтересам [6]. Це означає, що в центрі державного управління знаходилася держава та її інтереси.

З розвитком демократії та в умовах суспільної трансформації, державне управління почало зазнавати певних змін. Енциклопедичний словник державного управління зазначає, що розуміння сутності державного управління зазнало еволюції внаслідок розвитку демократії та громадянського суспільства у світі та зокрема в Україні. Відтак сьогодні аспект взаємодії держави і громадянського суспільства в державному управлінні є дуже важливим на відміну від традиційного бачення державного управління як організуючого й регулюючого впливу держави на суспільну життєдіяльність людей з метою її упорядкування, зберігання або перетворення, що спирається на її владну силу [2].

Дослідник Г. Букерт, вивчаючи публічне управління, зазначає, що воно не є якимось нейтральним, технічним процесом, а натомість є діяльністю, яка тісно пов'язана з політикою, законом і громадянським суспільством [8, с. 26].

Поняття «публічне управління» пов'язується з процесами передачі певних функцій держави до органів місцевого самоврядування неурядовим організаціям чи представникам приватного сектору. Тобто, відбувається процес, який можна охарактеризувати як «роздержавлення» управління.

Такі зміни призвели до того, що управлінські функції у публічній сфері можуть здійснюватися не лише органами державної влади, але й органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, фізичними і юридичними особами, якщо вони здійснюють діяльність, що пов'язана з суспільними вправами.

Нова політична система звільняється від старих стереотипів та штампів авторитаризму та переймає засади провідних європейських країн.

Порівнюючи державне та публічне управління, видно, що державне управління в центрі своєї уваги ставить інтереси держави, натомість публічне управління сконцентроване на задоволенні потреб населення з мінімальними витратами.

Подібні речі можемо спостерігати у безпечній сфері, де на зміну поняттю «державна

безпека» приходить поняття «національна безпека».

Термін «державна безпека» почав втрачати своє первинне значення та перетворився на вужче поняття з введенням у вжиток поняття «національна безпека».

Національна безпека проявляється у забезпеченні розвитку суспільства та підтримці його цілісності. Вона охоплює безпеку держави, безпеку суспільства та особи. Якщо кілька десятиліть було домінування такого підходу, який безпеку пов'язував з державним станом та її розвитком, то з початком суспільних трансформацій суб'єктивна сторона безпеки почала співвідноситись з нацією.

Довгий час поняття «державна безпека» та «національна безпека» у суспільних науках вважалися тотожними або взаємодоповнюючими. Лише деякі дослідники відчували їх різницю і зазначали про відмінності нації і держави.

В умовах глобалізації поняття «національна безпека» отримує своє розширення та починає виходити з межі інтересів держави але, разом з тим, не є частиною міжнародної безпеки.

Вважається, що категорія «національна безпека» зародилася у Сполучених Штатах Америки. На державному рівні вона була використана у 1904 році у посланні президента США Т. Рузвельта до конгресу США, де він обґрунтував приєднання зони Панамського каналу інтересам національної безпеки [1, с. 17].

Досліджуючи суспільні трансформації, що відбуваються в Україні, в тому числі і в оборонній сфері, необхідним є визначення поняття «національна безпека» на офіційному рівні в Україні.

Для розуміння підходів, які висувуються різними науковцями до поняття «національна безпека», розглянемо кілька визначень.

Так, Політична енциклопедія даний термін визначає як здатність країни зберігати суверенітет, політичні, економічні, соціальні та інші основи суспільного життя й виступати як самостійний суб'єкт міжнародних відносин [5, с. 489].

В Законі України «Про основи національної безпеки України», який було прийнято у 2003 році та який існував до 2018 року законодавством було продемонстроване розуміння даної проблематики. Разом з тим визначення, яке містилося в тому Законі занадто переобтяжене деталями. Так, національна безпека в даному Законі України означає захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним

інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, охорони дитинства, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам» [4].

В Законі України «Про національну безпеку України» від 2018 року міститься більш лаконічне визначення, а саме – «національна безпека – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [3].

Також, в даному Законі України міститься визначення національних інтересів України, під якими розуміються життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, а їх реалізація забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян».

Це визначення говорить про те, що велику частку національних інтересів складають інтереси людини, її безпечні умови життєдіяльності і добробуту.

Висновки. З вищенаведеної інформації, можемо зробити висновок про те, що подібно до суспільних трансформацій, які відбуваються в нашій державі, зокрема трансформації державного управління у бік публічного, подібні речі відбуваються і у сфері національної безпеки, де на перше місце виходять інтереси людини і громадянина, які визначаються найвищою цінністю.

На зміну поняттю «державна безпека», яке ґрунтувалося на захисті інтересів держави та

її інститутів, що відповідало загальним цілям держави, прийшов термін «національна безпека», яка передбачає захист державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів від реальних і потенційних загроз. При цьому, національні інтереси включають в себе життєво важливі інтереси людини і суспільства, а також безпечні умови життєдіяльності і добробуту громадян.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Глобальна та національна безпека / авт. кол. В. І. Абрамов, Г. П. Ситник, В. Ф. Смолянчук; за заг. ред. Г. П. Ситника. Київ: НАДУ при Президентові України, 2016. 784 с.
2. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.
3. Закон України «Про національну безпеку України». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 31, ст. 241 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>
4. Закон України «Про основи національної безпеки України». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, № 39, ст. 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>
5. Корнієвський О. Національна безпека. Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. С. 489 – 490.
6. Пилипишин В. П. Щодо сутності мети та завдань державного управління в Україні. *Форум права*. 2010. № 2. С. 377–381. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2010-2/10pvpuvu.pdf>.
7. Словник української мови в 11 томах. URL: http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh
8. Bouckaert G. *Modernizing the Rechtsstaat: Paradoxes of the Management Agenda* / G. Bouckaert. Berlin : Duncker & Humblot, 2002.